

K zatonu socialnodemokratske stranke 1919—1920

K razpravi o zatonu slovenske socialnodemokratske stranke v letih 1919—1920, ki so jo priobčili »Prispevki za zgodovino delavskega gibanja« v prvi številki za leto 1960, smo prejeli sestavek Rudolfa Golouha iz Ljubljane, iz katerega povzemamo nekatere nove podatke o delavskem gibanju v letih 1919—1920. Objavljamo jih kot gradivo za nadaljnja raziskovanja.

Tako n. pr. piše Rudolf Golouh o diskusiji na XI. zboru slovenske socialnodemokratske stranke 1. in 2. novembra 1919 v Ljubljani:

»Razprave na kongresu so bile pogosto zelo burne. Desno krilo je bilo v manjšini. Zelo odlični so bili zlasti govori delegatov iz rudarskih revirjev in železničarjev. Tudi zastopniki ljubljanskega delavstva so bili večidel levo usmerjeni. Častni predsednik zbora je bil Karel Kordelič — zadnji tedaj živeči propagator socializma na slovenskih tleh še iz l. 1870. Zastopnik Socialistične delavske stranke Jugoslavije (komunistov) Dragiša Lapčević je v svojem govoru med drugim poudarjal, da je potrebno postaviti proti združeni jugoslovanski buržoaziji združeno jugoslovansko delavsko fronto. Ministerializem je edina ovira zedinjenju. Socialistični ministri ne vladajo v imenu proletariata, temveč v imenu buržoazije in so zato buržoazni ministri. Ko bomo dovolj močni, da iztrgamo oblast buržoaziji, pojdemo lahko v vlado, prej pa ne! Zbor naj bi osvojil načelo stalne razredne borbe in odklonil ministerializem...

V debati o vseh vprašanjih so delegati in gosti lahko govorili vsak le po deset minut. Gostom iz Srbije in Hrvatske, ki jih je bilo 6 (4 levičarji, 2 desničarja), je bilo dovoljeno, da govori eden od vsake struje. Za levo skupino gostov sta govorila Jakšič in Lapčević. Od slovenskih delegatov so govorili proti ministerializmu in za takojšnje zedinjenje vsega slovenskega delavstva z ostalimi političnimi in sindikalnimi organizacijami v državi: Rudolf Golouh, ki je predlagal, naj slovensko delavstvo proglasi v celoti že na tem kongresu svojo združitev s Socialistično delavsko stranko Jugoslavije (komunistov), ter Lemež, Bajt, Leskovšek, Marcel Žorga, Gabrijel, Kovač, Ada Kristan in drugi.«

Drugi dan kongresa so bili sprejeti sklepi v obliki resolucije.

»Omenjena resolucija — nadaljuje Rudolf Golouh — je bila delo posebne komisije, v katero je staro strankino vodstvo preneslo diskusijo in v ta ožji krog delegiralo svoje najbolj izrazite desničarske zastopnike, ker so se v ožjem krogu laže uveljavili. Zastopniki levičarske smeri v komisiji pa so še vedno težili za tem, da se slovensko delavstvo pridruži v celoti Socialistični delavski stranki Jugoslavije (komunistov) in so se hoteli izogniti odkritemu razcepu. To situacijo je desničarsko vodstvo spretno izkoristilo. Vztrajalo je pri tem,

da je ministerializem le taktično vprašanje in zahtevalo, da se to v resoluciji pribije. Opozicija je pristala na to pod pogojem, da se hkrati pribije v resoluciji, da je slovenska socialnodemokratska stranka pripravljena se takoj spojiti s Socialistično delavsko stranko Jugoslavije (komunistov). Resolucija je bila protislovná, ker je bilo v naših razmerah vprašanje ministerializma načelnega pomena. Šlo je za pojmovanje nalog, ciljev in metode borbe za socializem. Skratka, na dnevnem redu je bilo vprašanje oblike razrednega boja: ali direktne akcije z jasnim končnim ciljem, ali reformistično taktiziranje z omejenimi preobrazbenimi perspektivami. Pristaši leve struje so pričakovali, da bodo s pritegnitvijo delavstva v skupno partijo dali lažje revolucionarni značaj slovenskemu delavskemu gibanju, pristaši desne struje pa so se hoteli prav temu izogniti. Notranji boj se je po kongresu nadaljeval.«

Nadalje piše Rudolf Golouh o usodi resolucij XI. strankinega zbora, ki jih je desničarsko vodstvo kmalu pričelo sabotirati:

»Nekaj mesecev za tem je [desničarsko vodstvo] v strankinem glasilu »Naprej« napovedalo boj levemu krilu, nato pa na seji izvršnega odbora z dne 22. februarja 1920 spremenilo sklepe XI. kongresa. V resoluciji, sprejeti na tej seji, poudarjajo, da imajo »vstop v vlado za primeren le tedaj, kadar dobi proletariat odločilno moč v državi, ali pa takrat, kadar je konstruktivno-organizatorično delo začasno za delavstvo odločilnega pomena.« To je pomenilo, da se desničarsko vodstvo noče odpovedati ministerializmu. V pogledu zedinjenja jugoslovanskega delavstva pa so izjavili, da ga želijo in da bodo zastavili vse sile, »da ustvarijo predpogoje za programatično enotnost«. To se pravi, da težijo za zedinjenjem le s tistim delom jugoslovanskega delavstva, ki bi osvajalo načela ministerializma in reformističnega socializma sploh. Desno krilo je s tem v nekaj mesecih postavilo na glávo vse sklepe XI. strankinega kongresa.

To ni ostalo brez reakcije. Delegati, ki so zastopali na kongresu zedinjevalno smér, so na skupnem sestanku v Ljubljani (v Mahrovi hiši na Vodnikovem trgu) soglasno sprejeli predlog podpisanega Rudolfa Golouha in inž. Antona Štebija, da izstopajo iz stranke, osnujejo Delavsko socialistično stranko Slovenije kot del skupne Socialistične delavske stranke Jugoslavije (komunistov), začnejo izdajati svoje glasilo ter na javnih delavskih zborih izvolijo širši osrednji odbor, ki naj nato iz svoje sredine izvoli izvršni odbor stranke. Sklicali so nato v vseh večjih in manjših industrijskih središčih, od Jesenic do Maribora, javna zborovanja delavskih zaupnikov, ki so odobrili zgoraj navedene sklepe in izvolili svoje zastopnike v širši osrednji odbor. Ti zastopniki so se nato 11. aprila 1920 zbrali v Ljubljani (v Švicariji) na ustanovnem zboru Delavske socialistične stranke Slovenije, na katerem je bilo sklenjeno, da se slovensko delavstvo v celoti pridružuje Socialistični delavski stranki Jugoslavije (komunistov). Na tem ustanovnem zboru je bil hkrati izvoljen izvršni odbor stranke, kateremu so pripadali Rudolf Golouh, inž. Dragotin Gustinčič, dr. Milan Lemež, tajnik železničarske organizacije Josip Petrič, inž. Anton Štebi in drugi.«

»Težnja po zedinjenju« — piše R. Golouh — »se je torej v Sloveniji dejansko končala z razcepom. Slovensko delavstvo pa se je takoj skoraj v celoti pridružilo slovenski socialistični stranki, ki se je povezala s Socialistično delavsko stranko Jugoslavije (komunistov) in njenim osrednjim vodstvom v Beogradu.«

Beležimo zgornje pričevanje Rudolfa Golouha kot aktivnega udeleženca in očividca dogodkov iz leta 1919—1920.

Tako na primer pomenijo podatki Rudolfa Golouha o prvem vodstvu komunistične stranke v Sloveniji, izvoljenem na ljubljanskem kongresu 11. aprila 1920, enega izmed virov, ki naj prispeva k nadaljnjim raziskovanjem sestava vodstva. Natančnih in zanesljivih podatkov o tem prvem vodstvu namreč doslej nimamo. Takratni tisk — drugi dostopni vir — ni priobčil sestava prvega vodstva. Le v »Novi istini« iz Zagreba, listu komunistične stranke, zasledimo delne podatke o vodilnih osebah v partiji. List sporoča, da je ljubljanski kongres komunistov, za pogajanja z delegacijo mariborskega kongresa socialnih demokratov izvolil delegacijo iz naslednjih sodrugov: Josip Petrič, železničar, Viktor Koleša, kovinar, Marcel Žorga, železničar, Ivan Kitek, železniški uslužbenec, vsi iz Ljubljane, in Albert Hlebec, rudniški nastavljenec iz Trbovelj. Ta sestav priča, če ne o celotnem strankinem vodstvu, pa vsaj o delu tega vodstva in o njegovem značaju.

Naš dopisnik našteva med vodilnimi člani tudi inženirja Antona Štebija. Kakor vemo, se je Anton Štebi iz protesta proti nepoštenim metodam desničarskega vodstva odstranil iz političnega življenja še pred XI. strankinim zborom leta 1919 in je vanj stopil spet leta 1924—1925. Zato navedba imena Antona Štebija ne prepričuje. Prav tako moramo biti kritični glede navedbe imen intelektualcev v takratnem vodstvu komunistične stranke. V partijskih vrstah, zlasti v vrstah prekaljenih delavskih zaupnikov, tako imenovanega srednjega kadra, katerega odločnosti se imamo zahvaliti za nastanek komunistične partije v Sloveniji, je bilo izredno močno nezaupanje do intelektualcev. Nezaupanje je nastalo zaradi tega, ker so v tistih izrednih revolucionarnih časih, ko bi delavski razred lahko zavzel oblast, mnogi intelektualci iz socialnodemokratske stranke zagovarjali oportunistična ali celo izdajalska stališča. Tako n. pr. je na zaupniški konferenci Delavske socialistične stranke za Slovenijo dne 14. marca 1920 prišla do izraza zahteva, naj »stranko vodijo delavci sami« — kakor je o tem poročal list »Železničar« v št. 7 dne 28. marca 1920. Po podatkih Dušana Kermaunerja sta na ustanovnem kongresu komunistične stranke v Sloveniji 11. aprila 1920 predlagala delegata Ivan Baznik in Ivan Makuc, da se nasproti intelektualcem-članom Partije, ki izdajo delavske interese, izreče smrtna obsodba. Delegata sta svoj predlog sicer umaknila, imel pa je določen odmev. Takšnih hudih tendenc Partija v kasnejši dobi ne pozna.

Bralce, ki bi hoteli podrobneje proučiti ustanovni kongres KP v Sloveniji, navajamo na »Prispevke za zgodovino delavskega gibanja«, števil. 1 za leto 1960, str. 89—95.

Dokumenti, ki se nanašajo na XI. zbor JSDS novembra 1919 in na ustanovni kongres KP aprila 1920, bodo priobčeni v posebnem zborniku dokumentov, nadaljevanju zbornika »Zgodovinski arhiv KPJ«.